

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת בלק תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף מ"א

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

ברכה, הא יוכל לכוין בהם קללה. ויוכל גם לבקש שכרו מבלק, שיאמר לו שקילל אותם בלשון של ברכה.

*

ונראה דהנה כל סיפורי התורה נכתבו בלשון הקודש, אבל הדברים שהתורה מספרת שנאמרו ממלכי אומות

העולם בודאי שכל אחד דיבר כלשון עמו. ולדוגמא הדיבורים שהיו בין יוסף למלך פרעה, בודאי שהיו בלשון מצרי, שהרי אמרו (סוטה לו): דהוה קא משתעי יוסף בלשון הקודש, ולא הוה פרעה ידע מה הוה קאמר וכו', ואמר ליה אשתבע לי דלא מגלית וכו' ע"ש. אלא שהתורה מסרה הדיבורים אחר כך בלשון הקודש. ועל דרך זה היה מסתמא גם דברי בלק עם בלעם בלשונם. אמנם ברכות הללו שיצאו מפי בלעם, רצה ה' שיצאו מפי בלעם בלשון הקודש. ועל כן נאמר וישם ה' דבר בפי בלעם, ויאמר שוב אל בלק וכה תדבר (כג-ה), שהקב"ה שם הדברים בפיו, ואמר לו 'כה' תדבר, היינו בלשון הקודש כפי מה שנכתב להלן. ועל דרך שדרשו בברכת כהנים, 'כה' תברכו את בני ישראל (במדבר ו-ג), בלשון הקודש (סוטה לח).

והסיבה שרצה ה' שיברך בלשון הקודש, כי ידוע שלשון הקודש שונה משאר הלשונות, שבכל לשון אין לתיבה אלא פירוש אחת, ולא כן לשון הקודש בכל תיבה יש בה כמה פירושים, הן בפשוטו והן ברמזו בצירופי אותיות, והן בגמטריא. ולכן בברכת כהנים שנאמרו בלשון הקודש כלול בתוכה כל סוגי הברכות. ועל דרך זה רצה ה' שבני ישראל

קום לך אתם, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה (כב-ג). ויש לדקדק דהוה ליה למימר אותו 'תדבר', כי בלעם לא עשה שום מעשה, ולמה אמר אותו 'תעשה'. ולהלן בפרשה, ויאמר בלק אל בלעם לקוב אויבי קראתיך, והנה 'ברכת ברך' (כד-ז). וצריך ביאור כפל הלשון.

ונראה דאיתא בגמרא (מועד קטן ט). דרבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי רבי שמעון בן יוחאי וכו'. אמר ליה רבי שמעון לבריה, בני אדם הללו אנשים של צורה הן, זיל לגבייהו וליברכוך. אזל וכו', אמרו ליה מאי בעית הכא, אמר להו דאמר לי אבא זיל גבייהו דליברכוך. אמרו ליה יהא רעוא דתזרע ולא תחצד, תעייל ולא תפיק [משמע ליה שתביא סחורה ולא תמכרנה], תפיק ולא תעייל [תוציא פרקמטיא ולא תשוב אליך], ליחרוב ביתך וליתיב אושפיזך וכו'. כי אתא לגבי אבוה אמר ליה לא מיבעיא ברוכי דלא ברכן אלא צעורי צערי לי. אמר ליה מאי אמרו לך. אמר ליה הכי והכי אמרו לי, אמר ליה הנך כולהו ברכתא נינהו, דתזרע ולא תחצד, תוליד בנין ולא לימותו, תעייל ולא תפיק, תעייל כלתא ולא לימותו בנך דליפקן וכו' ע"כ. הרי לנו דיתכן לומר לשון קללה, ותהא כלולה בה ברכה, דאזלינן בתר מחשבה, וכאשר מכוין בה ברכה, אז ממשיך ברכה גם על ידי לישנא דקללה.

ואם כן הוא הדין להיפוך, יתכן שיאמר ברכה וכוונתו תהא לקללה. וכאשר יאמר תזרע ותחצד, יכוין לקללה תוליד בנין וימותו וכו'. ולפי זה מה הועיל ה' שהכריח לומר דברי

יתברכו גם מבלעם בכל סוגי הברכות, ועל כן צוהו 'זכה' תדבר, שיאמרנה בלשון הקודש.

אך לפי מה שנתבאר יש לומר בזה עוד, כי בהיות שיש חשש שבלעם יכוין באמירת ברכותיו לקללם במחשבתו, על כן הכריחו לברכם בלשון הקודש, לשון שאין בלעם יודע ומכירו, וממילא לא יוכל לכוין בהם לרע, כי לא ידע מה קאמר. [והגם דאיתא במדרש (במדב"ר כ-כא) שנתן הקב"ה כח בקולו של בלעם, וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו, כדי שישמעו האומות שהוא מברכן ע"ש. ואם היה דיבורו בלשון הקודש איך יבינו האומות. צריכין לומר דבכל מקום היו קצת בני אדם שידעו הלשון, והם תירגמו ופירסמו תוכן הברכה. דהלא גם אם היה מדבר בלעם בשאר לשון, גם כן תקשה איך הבינו הדברים בכל העולם כולו, שמדברים בשבעים לשון, ועל כרחק כנ"ל].

*

אמנם שוב ראיתי במדרש (במדב"ר כ-יד, ותנחומא ט) בלעם אף על פי שמדבר בלשון הקודש, עכו"ם לשונו סרוח ע"כ. ומבואר שהבין לשון הקודש. והדרא קושיא לדוכתיה, דהא יוכל לכוין בהם לקללה. אך יש לומר דהכתוב אומר וישם ה' דבר בפי בלעם (כג-ה). וכתוב ברמב"ן יש מפרשים כי לא ידע בלעם בדברים, אך ה' מלא אותו דברים, ואמר לו שוב אל בלק וכה תדבר, כי יצאו הדברים מפיך. ואולי כן דעת רבותינו (תנחומא יב) רבי אליעזר אומר מלאך היה מדבר, ורבי יהושע אומר הקב"ה ע"כ. ואם כן הדיבורים שיצאו מפי בלעם לא היו דבריו אלא דברי ה', ולא היה לבלעם שום קשר אז עם הדיבור, (אלא דוגמת כלי טעיף ריקאדער), וממילא לא מועיל כוונת בלעם כלום להדיבורים הללו לכוין בהם לקללה, כיון שאין הוא המדבר.

*

ובאור החיים הק' (כג-ה) כתוב, לפי שבלעם הוא אדם מובהק בכיעור ותיעוב ושיקוף, לא תנוח עליו הרוח הקדושה המגדת העתידות, גם הדברים מצד עצמן דברי קודש הם, ולא יחנו בגוי טמא. לזה נתחכם ה' לעשות תיקון לדבר קדושה לבל תעבור במבוי מטונף, ועשה מחיצה בין הכח המדבר והדיבור עצמו ובין פי חזיר. והוא מאמר וישם ה' דבר אחד בפי בלעם, הציע כח אחד שיכול להתמצע בין שניהם, ובוה נעשה פי בלעם גבול בפני עצמו, והדבר מפסיק לגבול כח המדבר והדיבור, ואז כה תדבר, רוח הקודש היא תדבר ע"כ.

והענין הוא, דאיתא ברש"י (במדב"ר ל-ב), זה הדבר אשר צוה ה', משה נתבא בכה אמר ה' כחצות הלילה,

והנביאים נתבאו בכה אמר ה', מוסף עליהם משה, שנתבא בלשון זה הדבר (ספרי ב) ע"כ. וביאר בישמח משה שם, כי כל הנביאים היו רק כשלוחים של מקום, ועל כן אמרו כה אמר ה', כדרך שליח שמוסר דבריו של המשלח. אבל משה רבינו היה השכינה מדברת מתוך גרונו, וכל דברי משה המה דברי ה' בעצמם, ועל כן היה נבואת משה בבחינת זה הדבר אשר צוה ה', כי דיבוריו המה דברי ה' ממש ע"ש.

והנה כתוב (דברים ל-ד) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ובספרי בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם ע"כ. וכן הוא במדרש (במדב"ר יד-כ). ולכן כמו במשה רבינו מצינו נבואה ששכינה מדברת מתוך גרונו, כן היה כאן גם אצל בלעם. אלא שדקדקו חז"ל ואמרו במשה, ששכינה מדברת 'מתוך גרונו' דייקא, לא כן בלעם, גם כאשר שהשכינה דיברה מתוכו, לא היה מגרונו, אלא וישם ה' דבר בפי בלעם, מחיצה המפסקת בין הדיבור לגרונו, שלא יעבור בפי חזיר.

*

והיוצא לנו מזה, כי ברכות בלעם לישראל, לא היו אמרי פיו של בלעם כלל, אלא הקב"ה היה מדבר מתוכו, ועל כן לא אמר לו ה', את הדבר אשר אדבר אליך אותו 'תדבר', כי לא היה מדבר כלל, אלא אותו 'תעשה', שתהא מעשה הדיבור ממנו, וכדרך שכלי הטעיף ריקאדער עושה פעולתו שיצא הדיבור, אבל הכלי עצמו לא מדבר. ולא עוד, אלא שכל דיבור של ברכה עדיין אין הכרח שתתקיים ותצא לפועל, לא כן דיבור ה' היא נצחי, ודבר אחד מדברין אחר לא ישוב ריקם. וכידוע שידיעת ה' אינו מכריח הבחירה, לא כן דיבור ה' מכריח הדברים (עיי' בני יששכר אדר ג-א). ועל כן אמר לו ה', הדבר אשר אדבר אליך אותו 'תעשה', שדיבור זו שתצא מפיך תהיה כעשיה.

ולכן כאשר שמע בלק קול ה' יוצא מפיו של בלעם, אם כן לא יוכל בלעם לשכנע את בלק, שקילל את ישראל בלשון של ברכה, שהגם שבירכם מכל מקום כוונתו היתה לפרשו לקללה, שהרי לא היה זה דיבורי פיו כלל. ועל כן אמר לו, לקוב אויבי קראתיך והנה 'ברכת ברך', שזהו ברכה הן בחיצוניות והן בפנימיות, ואין זה קללה המלוּבש בברכה, אלא ברכת ברך, ולא טמונה בה קללה.

ויש להוסיף עוד, כי לכאורה עדיין היה יכול בלעם לקללם אחר כך במשך הזמן, כאשר יסור ה' שכינתו ממנו. ובפשטות הכוונה שהיה לו ציווי מה' שלא יעשה זאת, שאמר

בתי כנסיות ובתי מדרשות, מה טובו אהליך יעקב נדכתיב ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, הוא היה רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות, ולא נתן רשות, ואמר מה טובו אהליך, לא תשרה שכינה עליהם, ומשכנותיך ישראל ע"כ. ולא דרשו חז"ל מחשבותיו אלא על הברכה השלישית, והיינו מטעם שנתבאר, כי זהו ברכת בלעם עצמו, שהיה במחשבתו לקללם, רק כיון שראה שטוב בעיני ה' לברכם, הפך את הקללה לברכה.

*

והנה ברכה אחת נשארה לנו מברכותיו של בלעם, מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (כד-ה), אשר זה לא היה יכול להכחיש גם גוי כבלעם, מעלת הבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואמר זאת בכל לבבו, על כן לא נתהפכה לקללה. ואמר שני ביטויים, אצל יעקב קראו 'אהל', ואצל ישראל קראו 'משכן'. כי אצל בני עלייה שמרגישים נועם ומתיקות התורה, אשר כל חפציה לא ישוו בה, ויקרה היא מפנינים, ומתוקה מדבש ונופת צופים, הם קובעים את מקומם כל שעה בבית המדרש, וזהו ביתם האמיתית, ורק בדרך ארעי הולכים לדירתם, לאכילה ושתייה ושינה ומשא ומתן. ולכן אצל 'ישראל' המדריגה היותר גדולה, הבתי מדרשות הם 'משכנותיך', זהו ביתם ומשכנותם, שכאשר טעמה כי טוב סחרה משים לילות כימים בבית המדרש, ולא יכבה בלילה נרה (משלי לא-יח). אבל בבני אדם הפשוטים בחינת יעקב, שעדיין לא זכו לטעום מתיקותה של תורה, והם מכריחים עצמם לקיים מצות קונם להגות בתורת ה', אצלם עיקר הבית היא דירתם ומקום עסקיהם, והבית המדרש הוא רק 'אהליך', אהל ארעי, כפי חיוב ההכרח ולא יותר.

וכאשר שיבח בלעם את הבתי מדרשות של ישראל אמר, הנה מי שזוכה להשיג כי הבית המדרש הוא משכנו כל היום, אין אני צריך להודיעו כמה טוב הוא הבית המדרש, שהרי מכיר זאת מעצמו. אבל גם אלו שלא הגיע לידי מדה זו, ואצלם הוא רק 'אהליך יעקב', שהוא רק כאהל ארעי, אני רוצה להודיעכם המתנה הטובה שיש לכם, ומה טובו אהליך יעקב, כמה מאות ואלפי שעות זכותם להיות בכותלי בית המדרש, לדבר ולהרהר בדברי תורה. והלא עצם ישיבתה גורמת טובה רבה להאדם, רק במה ששומע קול תורה באזניו כל היום. והרי רבי יהושע זכה למה שזכה, שמיום שנולד לא הוציאה אמו עריסתו מבית המדרש, כדי שלא יכנסו באזניו אלא דברי תורה, ולכן אמרו עליו (אבות

לו 'ואך' את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה, שלא נתן לו רשות לדבר שום דיבור אחר על ישראל. אך יש בזה עוד דאיתא בתוספות (סנהדרין ע. ד"ה קיללו) שבשעה שרצה נח לקלל את חם על מה שעשה לו, לא קילל את חם עצמו, אלא בנו, שאמר ארור כנען וגו' (בראשית ט-כ). ומה שלא קילל את חם עצמו, משום דאיתא במדרש (ב"ר ט-כב) לפי שכתוב ויברך אלקים את נח ואת בניו (שם), ואין קללה במקום ברכה, לפיכך ויאמר ארור כנען ע"כ. הרי כי ברכת ה' נצחי, ולא יתכן לחול שוב קללה אחר כך. וכמו כן אחר שבירך ה' את ישראל על ידי בלעם, שוב לא יוכל לחול עליהם קללת בלעם. ועל כן אמר לו בלק, והנה 'ברכת ברך', שאחר ברכה זו מאת ה' אין מציאות עוד לקללם, והברכה היא ברכה נצחית שתשאר עליהם ברכת ה', ואי אפשר עוד להפכם.

*

והנה בגמרא (סנהדרין קה) איתא, אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה נכל הברכות של בלעם חזרו לקללה, כמו שהיה כוונתו מתחילה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות [שלא יפסקו מישראל לעולם], שנאמר (דברים כג-ו) ויהפוך ה' אלקיך לך את הקללה לברכה, כי אהבך ה' אלקיך, קללה ולא קללות [אחת מן הקללות הפך לברכה, שלא חזרה לעולם, ולא כל הקללות לברכות שחזרו] ע"כ. ולכאורה יש להבין כיון שדיבורים אלו לא היו דברי בלעם אלא דברי ה', איך יתכן שיחזרו לקללות.

ונראה דהנה בלעם בירך את ישראל שלשה פעמים, וכמו שאמר לו בלק והנה ברכת ברך זה שלש פעמים. ובפעם הראשון כתיב וישם ה' דבר בפי בלעם (כג-ה), וכן בפעם השנית כתיב, וישם דבר בפיו (כג-ז). אבל בפעם השלישית לא נאמר כן, אלא וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל וגו', ותהי עליו רוח אלקים (כד-א), וברש"י עלה בלבו שלא יקללם. ומבואר מזה כי הברכה השלישית אמר מעצמו, ולא היה הקב"ה מדבר מגרונו. ועל כן כאן אמר בלעם תחלה, נאום בלעם בנו בעור וגו', נאום שומע אמרי א-ל וגו' (כד-א), כי עד עתה לא היה הוא המדבר אלא פי ה' דיבר בו, אבל עכשיו הוא הוא הנואם. (ועיין באור החיים הק' כד-א). ועל ברכה זו השלישית שהיתה מפי בלעם עצמו, על זה אמרו שכולן חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות, אבל שתי הברכות הראשונות, הם נשארו נצחי, ואין בהם שינוי כלל, ולא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל וגו'.

וזהו שאמרו חז"ל (שם) אמר רבי יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהו להם

ב-ח) רבי יהושע בן חנניה אשרי יולדתו, שהיא גרמה לו שיהא חכם (רע"ב שם).

*

והנה נוהגים בכתיבת ספר תורה, שיש שש פסוקים שמתחילים בהם התחלת העמוד, והסימן לזה הוא ב"ה שמו. וכתוב בבעל הטורים (בראשית מט-ח) כי פסוק זה מה טובו אהליך יעקב מתחילין בתחלת העמוד, וזה נרמז באות מ' של ב"ה שמו ע"ש. ובודאי שסודות התורה תלויין בזה, אך נבאר הדבר לפי פשטות התורה. והוא, כי מה שהיא חשוב בעיני האדם הוא נותן אותו בראש כל מאויו, ולא יסיח דעתו ממנו. ואין עוד דבר חשוב יותר בעולם מהזכיה לישב באהלה של תורה, וטוב יום בחצריך מאלף, ולכן הפסוק מה טובו אהליך יעקב מקומו בראש העמוד, להראות חשיבותו, אשר זה צריך להיות הראש והראשון תמיד אצל האדם.

אך באמת דרכה של תורה בתחלתו, לא קל כל כך, פת במלח תאכל, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, (אבות ו-ד), והעמל להבין ולהשיג עומקה של תורה קשה מאד, וכל התחלות קשות, ובתחלתו אינו מכיר הטובה של עמל התורה. אבל אנו רואים יום יום שהאדם יוצא לעבודתו לצורך פרנסתו, והוא עמל כל היום במסחרו, ועושהו בחשק, כי מקוה שבסוף היום יצא עם ריוח, וירויח סכום הגון מעמלו, ועבור סכום זהובים הללו כדאי לו העמל. ומעתה בן בנו של קל וחומר, שהעוסק בתורה נאמן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך, ולא רק בפרוטות וזהובים, אלא שכרו צפון לעולם הבא, אשר יפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה (אבות ד-ח), היינו ששעה אחת תענוג שם הוא יותר מכל העשירות שישנו בעולם, ומכל שכן כאשר זוכה לכמה שעות, וכי יש טובה יותר גדולה מזו. הלא אנשים שמתו כבר זה אלפי שנה, עדיין הם מתענגים בקורת רוח של עולם הבא, עבור העמל של תורה שהיה להם בשנות חייהם הקצרים.

וא רק שזוכין בזה לטובת עולם הבא, אלא המשנה (שם) אומרת, אם אתה עושה כן 'אשריך בעולם הזה' וטוב לך לעולם הבא. כמה אושר ותענוג יש אחר כך כשזכה להשיג טעמה של תורה ועבודת ה'. הרי רואים בעינים כי ישנם תלמידי חכמים שלא היו עוזבים את הבית המדרש עבור כל

הון דעלמא, כי לא ישוה להם כל תענוגי גשמיים נגד התענוג הרוחני שיש להם בתורתם ותפלתם ועבודתם.

ועל זה נאמר והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד (איוב ח-ז), שהן אמת שכל התחלות קשות, אבל יש להביט ולשום עיניו על אחריתך שישגה מאד. וגם בלעם בעצמו השתוקק לזה ואמר, ותהי אחריתי כמוהו (בג"י), אלא שאין לבו ברשותו, לאזור עוז ולהתגבר על תאותיו ורצונותיו. הוא לא רוצה לעמול עבור זה, זה יחייב אותו להלחם מלחמה תמידית עם יצרו, שאין הוא מוכן לזה. וכמו שכתוב באור החיים הק', תמות נפשי מות ישרים, הוא מוכן לעשות תשובה ולמות עמה, אבל לא לחיות עמה, כי הרשעים אין לבם ברשותם.

והנה אמרו חז"ל (מנחות כט:) מאי דכתיב (ישעיה כו-ד) בטחו בה' עדי עד כי ב"ה ה' צור עולמים, מאי שנא דכתיב ב"ה ולא כתיב י"ה, כדרש רבי יהודה בר רב אילעאי אלו שני עולמות שברא הקב"ה, העולם הזה בה"י והעולם הבא ביו"ד ע"ש. וכאשר האדם משים נגד עיניו תמיד, כי חוץ העולם הזה יש עוד עולם נצחי העולם הבא, מקום קיבול השכר, אשר עין לא ראתה אלקים זולתך, אז הוא משים מה טובו אהליך יעקב בראש העמוד, זהו עיקר ושוורש שאיפתו בעולם, שנותן לה קדימה מכל שאר עניני העולם. ועל כן הוא נרמז באותיות של ב"ה שמו, שמורה על שני העולמות שברא ה', העולם הזה בה"א והעולם הבא ביו"ד.

*

ואמר מה טובו אהליך יעקב וגו', כנחלים נטיו וגו'. כי עיקר חשיבות התורה, שיזכה שתקיים חכמתו לעולמי עד, וזהו רק כאשר לומד תורה בטהרה, וכמו שנאמר (תהלים יט-י) יראת ה' טהורה עומדת לעד. ועל כן נוהגין אנשי מעשה לטבול במקוה טהרה יום יום, להתחיל תפלתו ותורתו בכל יום בטהרה. וזה מוסר השכל לאלו שמזולזלין בזה, שיושבים בבית המדרש כל היום ועוסקין בתורה, ובטבילה אחת שעולה היום בקל, היו יכולין לזכות שתהא תורתם בטהרה, ותהא התורה מתקיימת אצלם, והם מזניחים אותה. ועל כן המשיך הכתוב, הן אמת כי מה טובו אהליך יעקב, אבל 'כנחלים נטיו', האהלים של תורה הם נוטים ומתפשטים כפי מה שמתקדש ומתטהר כנחלים המעלים מטומאה לטהרה, בטבילה של מי מקוה, מי דעת.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' שמוען ראטענבערג הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצוות	מוה"ר ר' שלום באדאנסקי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול טוב	מוה"ר ר' יצחק דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בן ובת למול טוב	מוה"ר ר' שרגא צבי שפיטץ הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באודוס בתו למול טוב
---	--	--	---